

**Матвійчук О.А., Дубова М.В., Варварук Л.Ю., Донська А.А.,
Салій І.І.**

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

Рідкісні та зникаючі птахи загальнозоологічного заказника «Згарський» (Вінницька область, Україна)

Одним із ефективних шляхів збереження видового різноманіття фауни є формування мережі природно-заповідних територій, у тому числі й заказників. У їх межах здійснюється охорона фауни, через запровадження спеціального режиму користування, заощадливого для об'єкту охорони. Основним завданням функціонування загальнозоологічного заказника загальнодержавного значення «Згарський» є охорона водно-болотних угідь долини річки Згар (права притока р. Південний Буг), а також фауни, що їх заселяє [2].

Найширше, з-поміж інших наземних хордових, у межах заказника представлені птахи. Упродовж різних сезонних періодів 2014-2017 років нами здійснювались регулярні обліки видового складу птахів. Це дозволило виявити у межах заповідного об'єкту перебування цілої низки регіонально рідкісних видів, а також тих, що підлягають охороні відповідно до законів України та деяких міжнародних конвенцій (АЕВА, Бернська та Рамсарська конвенція) [3]. Відповідно до результатів наших спостережень, зі 124 видів, які були відмічені у межах заказника «Згарський», 115 включені до додатків 2 та 3 Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція, 1979). З них 75 видів підлягають охороні (додаток 3), а 40 – підлягають особливій охороні (додаток 2) [3].

Також нами було зафіксоване перебування 11 видів птахів, які нині включені до Червоної книги України [3]. Наводимо короткі відомості про характер їх поширення та статус перебування на території.

Лелека чорний *Ciconia nigra* (Linnaeus, 1758) – нечисленний пролітний птах Вінницької області [1]. Попри те, що на Вінниччині представники даного неодноразово відмічались упродовж гніздового періоду [1], чорний лелека траплявся нам у межах заказника виключно в період сезонних міграцій поблизу

сіл Зоринці та Бірків (Літинський р-н).

Нерозень *Anas strepera* Linnaeus, 1758 є рідкісним гніздовим та перелітним птахом центральних та західних районів Вінниччини. Його гніздування виявлене у басейні р. Згар, у тому числі й на ставках, що входять до території заказника «Згарський». За попередніми оцінками в аквакомплексах об'єкту гніздує 7-10 пар цього птаха.

Чернь червонодзьоба *Netta rufina* (Pallas, 1773) – надзвичайно рідкісний пролітний птах Вінниччини. У межах заказника «Згарський» виявлений лише одного разу – 09.05.2015р. пара особин даного виду трималась у групі інших водоплавних птахів на ставку в околицях с. Микулинці (Літинський р-н).

Чернь білоока *Aythya nyroca* (Guldenstadt, 1770) є рідкісним пролітним та гніздуючим птахом центрального та східного Поділля. На Вінниччині в дуже невеликій кількості неодноразово спостерігались у гніздовий період [1]. За нашими оцінками в межах заказника «Згарський» щороку гніздує 2-5 пар даного виду.

Гоголь *Bucephala clangula* (Linnaeus, 1758) у невеликій кількості трапляється під час міграцій на різних водоймах Вінницької області. На вільних від криги ділянках р. Південний Буг та Дністер може формувати зимувальні скупчення. Під час міграцій неодноразово відмічений нами на ставках Згарського заказника (околиці с. Микулинці Літинського р-ну) переважно у ранньовесняний період – 13.02.2015р. та 28.02.2015р.

Скопа *Pandion haliaetus* (Linnaeus, 1758). Поодинокі особини регулярно трапляються під час міграцій над різними акваторіями заказника: 29.10.2011р. та 10.08.2012р. поблизу с. Микулинці [1] та 19.10.2013р. і 13.10.2015р. – в околицях с. Багринівці (Літинський р-н).

Шуліка чорний *Milvus migrans* (Boddaert, 1783) є звичайним гніздовим птахом не лише території Згарського заказника, але й усієї території Вінницької області [1]. У межах заповідного об'єкту гніздує 2-3 пари цього виду.

Лунь лучний *Circus pygargus* (Linnaeus, 1758) є малочисельним пролітним птахом, який під час міграцій спостерігається всюди Вінниччині. З літературних джерел [1] відомо, що поодинокі особини траплялись у межах

заказника двічі: 10.05.2007р. поблизу с. Кулига (Літинський р-н) і 04.11.2008р. в околицях с. Багринівці (Літинський р-н). За період досліджень лунь очеретяний в межах заказника нами виявлений не був.

Підорлик малий *Aquila pomarina* C.L.Brehm, 1831 – малочисельний пролітний та рідкісний гніздовий птах Вінниччини. В межах Згарського заказника представники даного виду регулярно спостерігались не лише під час сезонних міграцій, але й у гніздовий період, що опосередковано може свідчити про гніздування 1-2 пар на даній території. Так, малий підорлик був виявлений у заплаві р. Згар в околицях с. Бірків (Літинський р-ну) 24 і 25.04.2008р., 12.06.2008р., 04.05.2014р. [1] та 10.05.2015р.

Орлан-білохвіст *Haliaeetus albicilla* (Linnaeus, 1758) для території Вінниччини є рідкісним зимуючим птахом. За свідченнями місцевих мешканців, доросла особина орлана неодноразово спостерігалась над акваторією ставу поблизу с. Микулинці у червні 2016р. Нами на цій території дорослі птахи відмічались 22.10.2014р., 28.02.2015р. та 8-9.10.2016р.

Сорокопуд сірий *Lanius excubitor* Linnaeus, 1758 є нечисленним, регулярно зимуючим видом усієї Вінницької області та території заказника «Згарський» зокрема. Проте, відомі поодинокі випадки гніздування даного виду у заплаві р. Згар [1]. Нами також були відмічені молоді птахи даного виду 03.06.2016р., що доводить той факт, що спроби гніздування сірого сорокопуда у межах заказника є регулярними.

Література

1. Матвійчук О.А. Кадастр наземних тетрапод Вінницької області / О.А. Матвійчук, А.Б. Пірхал, В.Ю. Ремінний; за заг. ред. В.Г. Кур'яти. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 436с.
2. Природно-заповідний фонд України: території та об'єкти загальнодержавного значення. – К.: ТОВ «Центр екол. освіти та інформації», 2009. – 332с.
3. Фауна України: охоронні категорії. Довідник / О. Годлевська, І. Парнікоза, В. Різун, Г. Фесенко, Ю. Куцоконь, І. Загороднюк, М. Шевченко, Д. Іноземцева // ред. О. Годлевська, Г. Фесенко. – Київ, 2010. – 80с.